

Bűnös vagy, áldozat!**Eörsi István: A fogadás (18 dráma). Noran, 2005**

...ugyan **Eörsi** lázadó és bátor író, szövegei talán túl sokat bíznak a kimondás elsőségére, a tabuk döntögetésére...

Huszonnégy darabjából tizennyolcat válogatott be a szerző „összegyűjtött drámái” közé, mely így is egy szokatlanul vaskos, de ezzel együtt is tiszteletet parancsoló kötetet eredményezett. A négy évtizedes drámaírói pálya sajátossága azonban, hogy mérlegét csak a Kádár-rendszer ideológiai és kultúrpolitikai viszonyainak tükrében lehet megvonni, mivel egyrészt ez, mármint a rendszer ideológiai és morális ellehetetlenülése, illetve a rendszert működtető és annak áldozatul eső ember helyzete adja a drámák alapproblémáit, másrészt a kádári kultúrpolitika cenzorai ellen vívott, több-kevesebb sikert hozó harc alakította magukat a szövegeket is.

A recepciótörténet érdekessége, hogy a hatvanas évek végén és a hetvenes évek elején több, zaklatások és egyéb botrányok nélküli **Eörsi-bemutató** is volt, tiltás csak az 1977-es Charta-akció után született, mely azonban '89-ig szívósan kitartott. A rendszerváltás éveiben újabb öt bemutatató következett, gyors egymásutánban, azóta azonban inkább érdektelenség veszi körül az **Eörsi-drámákat**, nemhogy nem játsszák, de nem is nagyon beszélnek róluk – habár a kettő nyilván összefügg. Az az állítás sem visel komoly kockázatot, hogy mind a pozitív, mind a negatív recepciók fordulatokat a darabok politikai tartalma magyarázza, mely tehát eleinte tiltást, a cenzúra megszűnésével élénk érdeklődést, majd a múlt távolodásával perifériára sodródást eredményezett.

A drámák többségének konfliktusai ideológia jellegűek, és ez megjelenik a gyakran önmagukat meggyőzni igyekvő, túlzott magabiztossággal vagy épp frusztrációkkal telten beszélő figurák jellemében is, melyben mégis csak a közéletiség, a megírás pillanatának politikai vitái és feszültségei vannak jelen. A kornak a személyes sorsban megjelenő politikai problémái épp ezért aktuálisan jelenthették volna a legtöbbet, ezért is sajnálatos, hogy a darabok zöme nem juthatott el az olvasóig, illetve a színházlátogatóig, és nem vívhatta ki a pozíciót, mely a mai újraértelmezésekhez alapot és egyben keretet szolgáltatna. Hiszen a

tizenöt-húszéves kérés épp a szövegek efféle értékeit, a tabunak számító kérdések felvetését, a hétköznapi szabadság- és függetlenségproblémáinak boncolgatását halványította el. Az más kérdés, habár legalább ennyire fontos, hogy ugyan **Eörsi** lázadó és bátor író, szövegei talán túl sokat bíznak a kimondás elsőségére, a tabuk döntögetésére, sokszor több energiát fordítanak a kódolásra, az allegóriák megrajzolására, a politikai tartalom sorok közé rejtésére, mint a cselekményszövegre, a koncentráltásra vagy a belső arányok fenntartására.

Legjobb drámái, *Az áldozat*, a *Széchenyi és az árnyak*, a *Sírkő és kakaó* és *Az interjú* viszont azért jelenthetnek ma is kihívást, mert képesek a kor speciális problémáit általánosabb problémákká átformálni, vagy legalább lehetőséget adnak arra, hogy az értelmező, azaz az olvasó vagy a rendező megtegye ezt az általánosítást, és ezzel kimentse a múltból a szövegeket.

Ebben a négy darabban is az eszme sorsformáló hatása, a hit, a hit igazolta bűn és hatalom játszmái érdeklik leginkább **Eörsit**. Lehet ez az eszme a kereszténység vagy a kommunizmus, az alapdilemmát az állítólagos jó cél érdekében alkalmazott erőszak megjelenése és annak legitimációja jelenti. Azaz **Eörsi** a politikai cselekvés morális vetületét is vizsgálja, a humor, a szatíra és az irónia eszközeivel tudatosan és kimérten élve. Ez utóbbira utalnak egyébként a műfaj-meghatározások, melyek persze egyben a műfajok azonosíthatatlanságát, a tiszta képletek hiányát is jelölik: tragikomédia, komitragédia, tragibohózat, rémkomédia.

A *Sírkő és kakaó* alapszituációja jó példa erre, azaz a reménytelenség és alávetettség tragikumuma és a helyzetkomikum találkozására: az Öregasszony eltartási szerződést köt egy fiatal házaspárral, akik alig várják, hogy végre megszabaduljanak tőle, ám mikor azt hiszik, az öregasszony meghalt, megsiratják. A sírásra felriad a csak alvó házigazda, és erre a fiatalok feladják a küzdelmet, őket éri el a halál – hogy aztán jöhessenek az újabb lakást váró párok. A darab annak ellenére is érdekes és élvezhető, hogy néhol kissé didaktikus, túl direkt módon utal az Öregasszony allegóriájával a diktatórikus és elpusztíthatatlan kádári hatalomra.

Az áldozat az önkényuralmi rendszerek egyik legjellemzőbb figuráját, az eszmét vakon követő embert jeleníti meg, azt a minden korban jellemző figurát, aki az új ideológia lelkes híveként előbb-utóbb üldözötté válik. Márkot, a krisztusi kor legfontosabb ideológusát már az evangélium írása közben üldözik hittársai és a rómaiak, de felesége, sőt a darab fikciója szerint életben maradt Júdás is. A szituációt árnyalja, hogy másfelől mindenki áldozatnak gondolja magát, és a másikat tekinti üldözőnek. Ez a belső vita, mely egyben afféle identitásküzdelem is, az egész szöveget fordulatossá, sőt voltaképp mulatságossá teszi, a nyelv frissessége és a dialógusok dinamikája csak erősíti. A darabban egyszerre tematizálódik a világmegváltó attitűd fonák oldala, a történelmi kor szereplőinek felelőssége, a modern kor értelmiségi létének törvényszerű kudarca, és ez széles játékteret enged az értelmezőknek.

Az ugyancsak jellemző, hogy az evangélista **Eörsi** akkor érdekes, amikor mint jézuskövetőt üldözik, Széchenyi irodalmi toposzként is működő alakja pedig Döblingben, amikor már a hatalom mindenképp félre szeretné állítani, ám megölni vagy börtönbe zárni épp befolyása miatt nem tudja. Merthogy a hetvenes évek Magyarországnak ellenzékével hasonló volt a helyzet: már nem voltak nagy fekete autók, nem volt Recsk, viszont a zaklatások és az állandó megfigyelés kijárt minden másként gondolkodónak. És a hatalommal szemben mindkét történelmi időpontban kevés lehetőség állt rendelkezésre: valódi vagy látszólagos behódolás, a családot is érintő állandó bizonytalanság vállalása, az emigráció vagy az öngyilkosság. **Eörsi** Széchenyi-figurája azért is érdekes és modern, mert nem tud dönteni, és bár minden látogatójától pisztolyt kap ajándékba, tanácsstalansága környezetét is átformálja, hogy aztán a halála voltaképp mindenkinek megkönnyebbülést jelentsen. Az egyik legérdekesebb darab ugyanakkor *Az interjú* című, melynek alapszövege az az **Eörsi** által 1971-ben, a halálosan beteg Lukács Györggyel készített beszélgetés, mely egyébként 1989-ben *Életrajz magnószalagon* címen szintén megjelent. **Eörsi** ebben a darabban Lukácsot mint mesterét próbálja megérteni, de nem csak Lukács életének fordulóira, döntéseinek indokaira kérdez rá, hanem voltaképp a mester-tanítvány, sőt az apa-fiú viszonyt is értelmezi. Drámai küzdelem zajlik az élettörténet kontinuitásának fenntartásáért egy végül beszédképességét is elvesztő, de emlékezni végig tudó, a bűneivel is szembenéző öregember és a tőle eltávolodni igyekvő beszélgetőtárs között. Külön érdekessége a szövegnek, hogy a mostani már a negyedik – és talán még mindig nem az utolsó – változata, azaz **Eörsi** láthatóan nem ereszti a Lukács-probléma, melynek központja a gonosz hatalomhoz és ideológiához való hűség, magyarán Lukács a felismert sztálini túlkapások ellenére is megmaradt kommunista elkötelezettsége. Egyszóval továbbra is úgy érzem, az ötvenes-hatvanas évek magyarországi közállapotainak kulisszái között játszódó **Eörsi-darabok** legjobbjai ma is helyet követelnének magunknak a színpadokon, bár az is biztos, hogy csak innovatív rendezésekkel szülehetnek újjá, a drámák direkt politikai utalásait tágabb morális dimenzióba helyezve. De amíg nem játsszák őket (újra), örülünk, hogy egy impozáns kötetbe gyűjtve olvashatóak. És ez azt is jelenti, hogy a költő és prózaíró, a publicista és esszéista **Eörsi** arcképei mellé ezentúl – ha eddig nem tettük volna – feltétlenül oda kell érteni a drámaíró **Eörsi** arcképét is.

Eörsi István: A fogadás (18 dráma). Noran, Bp., 1002 oldal, 4990 Ft

Bedecs László

KAPCSOLÓDÓ ANYAGOK

Ebből nem tudok kimászni...
Nagyvizit-töredék **Eörsi Istvánnal»**

Nevezük nevén

Konrád György irodalmi klubjának vendége: **Eörsi** István, 2005. szeptember 13., Alexandra Pódium»